

Інформаційна довідка щодо законодавчого регулювання питання відключення житлово- комунальних послуг для деяких категорій населення*

***Анотація.** В інформаційній довідці проаналізовано законодавство України у сфері захисту соціально вразливих категорій громадян від відключення житлово-комунальних послуг у контексті проєкту Закону України «Про мораторій на відключення житлово-комунальних послуг під час воєнного стану та зимового періоду» (реєстр. № 15476 від 07.08.2026).*

***Ключові слова:** житлово-комунальні послуги, енергозабезпечення, теплопостачання, водопостачання, населення, домогосподарства, складні життєві обставини, соціально вразливі категорії громадян, вразливий споживач, мораторій.*

Вступ

Стаття 48 Конституції України гарантує кожному право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Державна політика у сфері житлово-комунальних послуг ґрунтується, зокрема, на принципі забезпечення рівних можливостей доступу споживачів до мінімальних норм житлово-комунальних послуг незалежно від їхнього соціального та майнового стану, віку, місцезнаходження, форми власності юридичних осіб тощо (стаття 3 Закону України «Про житлово-комунальні послуги»¹). Серед іншого реалізація цього принципу передбачає державну підтримку малозабезпечених верств населення, які не мають можливості самостійно оплачувати вартість житлово-комунальних послуг.

На розгляді Верховної Ради України перебуває проєкт Закону України «Про мораторій на відключення житлово-комунальних послуг під час воєнного стану та зимового періоду» (реєстр. № 15476 від 07.08.2026) (далі – законопроект № 15476), яким, зокрема, пропонується заборонити відключення житлово-комунальних послуг під час воєнного стану та зимового періоду сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Основна частина

Практика запровадження мораторіїв на відключення житлово-комунальних послуг (далі – мораторій) в Україні не є новою, однак її застосування не продемонструвало належної ефективності. Мораторії, запроваджені на період дії карантину / обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)², а також на період воєнного стану³, були припинені достроково. Наразі дія мораторію поширюється лише на територіальні громади, розташовані на територіях, на яких ведуться бойові дії

¹ Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17.03.2020 № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>

³ Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 № 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-%D0%BF/ed20220305#Text>

(територіях можливих бойових дій, активних бойових дій, активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси), або на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях, а також на споживачів, нерухоме майно яких було пошкоджено внаслідок воєнних (бойових) дій⁴. Скасування мораторію для інших територій і категорій споживачів пояснювалося зростанням заборгованості за житлово-комунальні послуги та накопиченням значного обсягу боргів⁵.

Водночас заборгованість населення за житлово-комунальні послуги за даними Державної служби статистики України продовжує зростати (дані станом на кінець 2025 року наведено в табл. 1)⁶.

Табл. 1

Послуга	Сума заборгованості, млрд грн	Зростання боргу у IV кварталі 2025 року, %
Опалення та гаряча вода	38	+14,7
Газопостачання та розподіл	35,4	+26,8
Електроенергія	17	+2,7
Водопостачання	10,1	- 2,8
Управління багатоквартирними будинками та поводження з побутовими відходами	12,7	

Водночас в Україні діє законодавство, яке забороняє відключення вразливих споживачів від постачання окремих послуг (табл. 2).

Табл. 2

Закон України «Про ринок електричної енергії» ⁷	Закон України «Про ринок природного газу» ⁸
Частина перша ст. 1: 29) вразливі споживачі – індивідуальні побутові споживачі, визначені у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку, які мають право на передбачені законом підтримку та/або захист від відключення у певні періоди	Частина перша ст. 1: 4) вразливі споживачі – побутові споживачі, які набувають право на державну допомогу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України
Частина перша ст. 57: 1. Електропостачальники мають право:... 4) звертатися до оператора системи передачі або оператора системи розподілу щодо відключення електроживлення споживача у	-

⁴ Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2023 № 1405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-2023-%D0%BF/ed20231230#n2>

⁵ У НКРЕКП пояснили, чому довелося скасовувати мораторій на стягнення боргів за ЖКП. Вебсайт Економічної правди. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/01/12/708700/>

⁶ Борги українців за комуналку зросли на 12,5 %: заборгованість сягнула 113,4 млрд грн. Вебсайт Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2026/03/05/169392686/>

⁷ Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.06.2017 № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

⁸ Про ринок природного газу: Закон України від 09.04.2015 № 329-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>

випадках, визначених правилами роздрібного ринку, крім випадків постачання вразливим споживачам	
Частина друга ст. 61: Порядок захисту вразливих споживачів визначає: 1) категорії вразливих споживачів; 2) порядок обліку вразливих споживачів; 3) заходи з моніторингу та державного контролю за належністю до категорії вразливих споживачів; 4) спеціальні заходи захисту вразливих споживачів від відключення у певні періоди, спрямовані на задоволення потреб таких споживачів в електричній енергії; 5) інші заходи захисту вразливих споживачів, зокрема заходи соціальної політики, підтримка для підвищення енергоефективності тощо.	Частина друга ст. 16: Вразливі споживачі мають право на субсидію для відшкодування витрат за спожитий природний газ та іншу адресну допомогу, що надається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Порядок захисту вразливих споживачів має: 1) визначати категорії вразливих споживачів; 2) визначати порядок обліку вразливих споживачів; 3) визначати заходи з моніторингу та державного контролю за належністю до категорії вразливих споживачів; 4) містити спеціальні заходи захисту вразливих споживачів стосовно відключення у критичні періоди з метою задоволення потреб таких споживачів у природному газі; 5) передбачати обсяг адресної допомоги для категорії вразливих споживачів. Адресна допомога надається вразливим споживачам у спосіб, що забезпечує її цільове використання.

Однак слід зазначити, що спеціальні заходи захисту вразливих споживачів від відключення в певні періоди наразі не затверджено. Крім того, на 2026 рік зупинено дію норм щодо захисту вразливих споживачів, передбачених статтею 61 Закону України «Про ринок електричної енергії»⁹. Отже, наразі захист вразливих споживачів від відключення електричної енергії забезпечується лише відповідно до пункту 4 частини першої статті 57 Закону України «Про ринок електричної енергії».

Водночас за даними Єдиного реєстру боржників найбільша кількість боргів припадає на послуги теплопостачання¹⁰ (рис. 1), витрати на які суттєво збільшують загальну суму платежів за житлово-комунальні послуги в зимовий період.

⁹ Про Державний бюджет України на 2026 рік : Закон України від 03.12.2025 № 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20#Text>

¹⁰ Понад 108 тисяч боргів за комуналку відкрили у 2026 році. Вебсайт Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/debts-bills-2026-7>

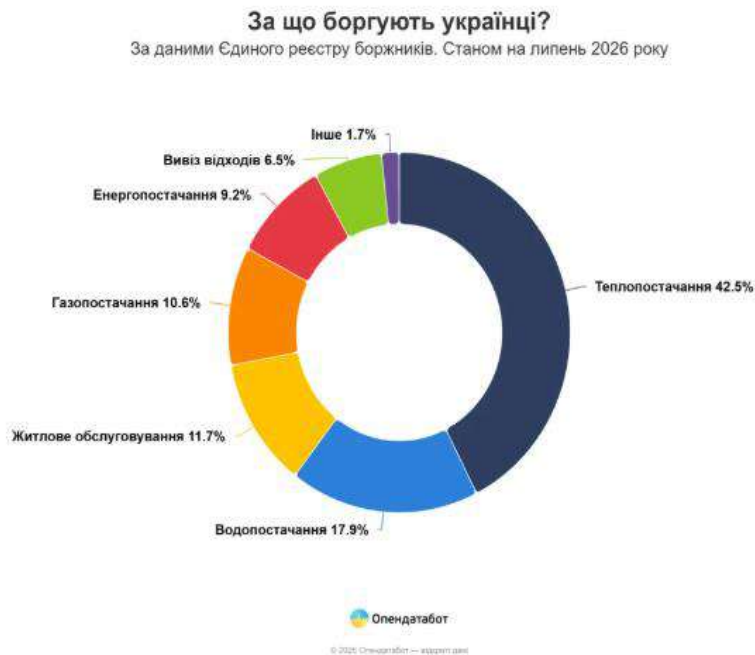

Рис. 1

З огляду на наведене, наразі є підстави для захисту окремих категорій споживачів шляхом запровадження мораторію. Водночас його умови, на наш погляд, мають бути більш конкретними, ніж це передбачено законопроектом № 15476. По-перше, формулювання «під час воєнного стану та зимового періоду» не дає однозначного розуміння строку дії мораторію: чи йдеться про весь період дії воєнного стану, лише про зимові періоди в межах його дії, чи також про зимові періоди після припинення або скасування воєнного стану.

По-друге, термін «сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах» навряд чи можна ототожнювати з поняттями «вразливі споживачі» або «соціально вразливі категорії громадян». Відповідно до пункту 15 частини першої статі 1 Закону України «Про соціальні послуги» складні життєві обставини – це обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї та які особа або сім'я не може подолати самотійно.

Водночас такі обставини не завжди пов'язані з важким матеріальним становищем. Так, малозабезпеченість особи є лише однією з 16 обставин, передбачених відповідною нормою. До їх переліку також належать похилий вік, психічні та поведінкові розлади, зокрема пов'язані із вживанням психоактивних речовин, іншими видами залежності та проявами залежної (адиктивної) поведінки, поведінкові розлади в дітей у зв'язку з розлучення батьків, втрата соціальних зв'язків, зокрема під час перебування в місцях позбавлення волі тощо. З огляду на це викликає сумнів доцільність поширення мораторію на всі категорії осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, оскільки для частини з них такий захід не матиме безпосереднього зв'язку з причинами їхньої вразливості та не забезпечуватиме належного рівня підтримки.

Висновки

Питання захисту соціально вразливих категорій громадян набуває особливої актуальності в умовах збройної агресії та дії правового режиму воєнного стану. Одним зі способів реалізації державних гарантій щодо забезпечення рівних можливостей доступу до мінімальних норм житлово-комунальних послуг може бути запровадження мораторію на відключення від житлово-комунальних послуг для малозабезпечених громадян або вразливих споживачів.

Водночас такий мораторій має ґрунтуватися на чітко визначених умовах, зокрема передбачати конкретний період його дії та категорії споживачів, на яких він поширюється. Для сімей одним із критеріїв віднесення до відповідних категорій може бути, наприклад, сукупний дохід у розрахунку на одного члена сім'ї.

Закон про запровадження мораторію, на наш погляд, має також визначати порядок виключення споживача із захищеної категорії. Зокрема, в разі застосування критерію сукупного доходу в розрахунку на одного члена сім'ї такою підставою може бути перевищення встановленого рівня доходу. Крім того, доцільно передбачити відповідальність за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про обставини, які є підставою для виключення споживача із захищеної категорії.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*